Xebatêka Tarîxî û Erjaya

Deniz PÎREJMANIJ

Xo vîr ra mekîn, na reya verên a ke tarîxê ma de yew rojnameyo safî kirdkî neşr beno. 6

Ehmedê Xasî û Şêx Mehmed Selîm

Xurşîd MÎRZENGÎ

Dewa Hezanî ra Mela Tehar, Ehmedê Xasî û Şêx Mehmed Selîm hunkufê jobînî yê. 7

Standardkerdişî Zûnî Ser Yow Şîrove

Newzat ANUK

Fîkîr mi gueri (gore) ma semêdî (seba) standardkerdişî zaf acele mek. 7

EDÎTORÎ RA

Roşan LEZGÎN

Hûmara dîyine ya **NEWEPEL**î zî vejîya. Hûmara yewine de, ma dî, kesê ke meselaya ziwanî baş fehm kerda, eleqeyêko musbet nîşan da, wayîrîye kerde. Ma hêvîdar ê ke no eleqe dewam bikero.

Eke bi kirdkî cîya kovar û rojnameyî nêvejîyê, dezgeyê kirdan ê ziwan û kulturî saz nêbê, kirdkî (zazakî) nêbena wayîrê şexsîyetî. Xo rê bi xo mîyan ra wedarîyêna, şina! 2

rojnameyo kulturî yo 15 roje

NEWEPEL

01-15 nîsane 2011 Hûmare: 2 newepel@hotmail.com Vaya / Fîyat: 1 TL

EHMEDÊ XASÎ û MEWLIDÊ KIRDÎ

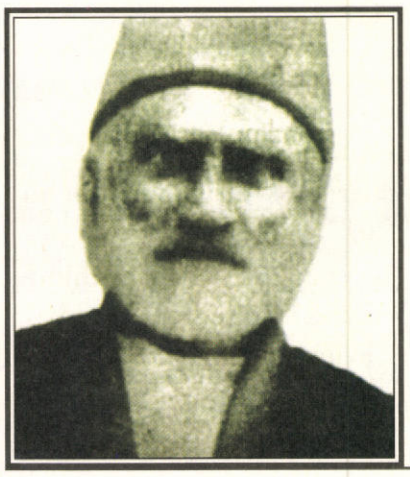

Mewlûdê Kirdî yê Ehmedê Xasî sey metnêko mukemel û pîroz destpêkê edebîyatê ma yê nuştekî yo.

Ehmedê Xasî, mîyanê şarî de bi nameyê **Xasî**, **Seydayê Xasî** û **Xoceyo Xasî** zî şinasîyeno.

Tehsîlê xo Medreseyê Mesudîye yê Dîyarbekirî de temam kerdo. Muderisîya merkezê Dîyarbekirî û dewa xo Hezanî kerda. Badê seba muftîyîya Licê tayîn beno la o bi xo nê wezîfeyî ra îstîfa keno.

Ehmedê Xasî **Mewlidê Kirdî** 1892 de nuşto. 25 adare 1899 de Dîyarbekir de Çapxaneyê Lîtografya de 400 nusxeyê ey ginayê çape ro. No kitabê ma yo tewr verên o ke welat de bi kirdkî nusîyayo.

Ma do her hûmara rojnameyê ma **Newepel**î de **Mewlidê Kirdî** ra qismêk neşr bikerîn. 5

Şarê Ma Newroze Pîroz Kerde

Miletê kurdî her çar parçeyanê welatî de, heme şaristananê xo de û zafê cayanê cîhanî de roşanê Newroze bi heyecanêkê neteweyî pîroz kerd.

Newroze destpêkê serra newîye ya tebîetî ya, destpêkê wisarî ya. Newroze hişyarbîyayîş o. Newroze newebîyayîş o, xonewekerdiş o. Newroze vera zulm û neheqîye, vera tarîyîye de mucadele yo, şîyayîşê ver bi roşnayîye yo.

Bêguman roşanê Newroze mîyanê gelek miletan de pîroz beno la mîyanê kurdan de roşanêko neteweyî yo. Newroze, roşanê milî/neteweyî yê kurdan o.

Ma hêvîdar ê ke hetanî yewna Newroze, miletê kurd rewşa xo bineyna aver bibero, tikêna ver bi amancê xo şiro. Û ma hêvîdar ê ke hetanî Newrozêna ma bibîn wayîrê statuyêka birûmete û ziwanê ma kurdkî bibo ziwanê resmî, ziwanê perwerdeyî. Her panc lehçeyê kurdkî; **kirdkî**, **kirdaskî**, **sorankî**, **gorankî** û **lurrkî** bi azadî biciwîyê. 3

Weçînayîşan de Propagandaya bi Kurdkî Serbest a

Goreyê vurnayîşê ke "Qanûnê Derheqê Hukmê Bingeyênî yê Weçînayîşan û Qeydê Raydayoxan" û "Qanûnê Weçînayîşê Parlementeran" de virazîya, êdî partîyê sîyasî şênî bi ziwananê teberê tirkî de zî propapaganda bikerê. 3

Parlamentoyê Îraqî Jenosîdê Helebçe Qebul Kerd

Parlamentoyê Îraqî roja 17.03.2011 de qirkerdişê Helebçe ke hetê rejîmê Beasî ra virazîyabi, sey "Jenosîd"î nas kerd. 3

ROPORTAJ

Hulya YETÎŞEN

Gilberte Favre Zaza Reyde Roportaj - 2

4

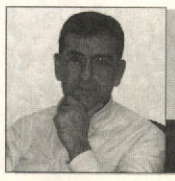

EDÎTORÎ RA

Roşan LEZGÎN

Hûmara dîyine ya **NEWEPEL**î zî vejîya. Hûmara yewine de, ma dî, kesê ke meselaya ziwanî baş fehm kerda, eleqeyêko musbet nîşan da, wayîrîye kerde. Ma hêvîdar ê ke no eleqe dewam bikero.

Tayê embazî estê, bala xo nêdanê rojnameyî ser, vanê kam vejeno?

Kesê ke nê rojnameyî vejenê, eke mîyan ra tayê kesî wayîrê fikrê cîya-cîya bibê zî, girêdayeyê tu partî yan rêxistine nîyê. Heme kurd ê, heskerdoxê kirdkî yê.

Mîyanê miletêk de tewir bi tewir fikrî estê. Grûb û partîyê cîya-cîyayî estê. Beno ke şexsî, grûbî yan zî partî hetê sîyasetî ra reqîbê yewbînan bê, heta ke dişmenê yewbînan bê. La ganî ma êdî çîyanê muşterekan de, ma vajîn, **meselaya ziwanî** de, ma pîya bixebitîn.

Mîyanê ma kurdan de her bajar de dades rojnameyê tirkî vejênê. Kes çîyêk nêvano. Her roje yew rojnameyo newe bi tirkî vejîyo zî hewna kes çîyêk nêvano. La gama ke kirdkî rojname vejêno, ma zor danê xo ke qusurêk ci rê peyda bikerîn!

Ma îtîrazê ziwanî kenê, îtîrazê çekuyan kenê. Ma îtîrazê şexsan kenê!... Ez fehm nêkena çira rojnameyê kirdkî hende beno meselayêka girde?!

Eke ma vanê wa **kirdkî** (**kirmanckî**, **zazakî**, **dimilkî**) vindî nêbo, sewbîna çareyê ma çin o. Ez nêkerî, ti nêkerî, o nêkero, kam keno? Rojname nêvejîyo, kovarî nêvejîyê, kitabî nêvejîyê, ziwan senî maneno?

Asîmîlasyonî wina pêt, wina xurt dor ro ma girewto ke êdî dewlete, mekteb û televîzyonî, ma asîmîle nêkerê zî ma xo asîmîle kenê. Zafê însanê ma estê, zerrî ra fek ziwanê xo ra veradayo, keyeyê xo de pitê xo yê şeşaşmeyî reyde bîle bi tirkî qisey kenê.

Meselaya ziwanî de, êdî ma kirdî ameyê na merhele ke, zafê însanê ma ziwanê xo ra şermayenê. Fedî kenê ke kirdkî qisey bikerê. Ganî ma şermê xo wedarîn, ma ziwanê xo ra fedî nêkerîn.

Nê hetî ra kirdaskî xo xelisnayo. Nê davîst serranê peyênan de, bi sayeyê rojnameyan, kovaran, radyo û televîzyonan, enstîtu û partîyan êdî kirdaskî bîya sey ziwanêkê resmî. Belkî bi hezaran kadroyê lehçeya kirdaskî estê; nuştoxî, wendoxî, şaîrî, hîkeyanuştoxî, romannuştoxî, kaykerdoxê sînema û tîyatroyî, muzîsyenî... Rojnameyê kirdaskî yew roje de des hezarî roşîyeno. Kirdaskî hende aver şîya ke êdî gama ke vanê "Kürtçe" tena kirdaskî yena vîrê însanan. Heta ke zafê kirdê ma zî fealîyetanê xo bi kirdaskî kenê, bi kirdaskî nusenî, wanenê, qisey kenê...

Serra 2006î de Çewlîg de pasajê Xeylanî de, qatê hîrinî de yew merkezê kulturî abibi. Kirdan (zazayan) bi xo no merkez awan kerdbi. La nameyê ey bi kirdaskî ronabî: **Navenda Çanda Çewlîgê**. Kesî îtîraz nêkerd. La gama ke bi kirdkî çîyê nusîyeno, zana yan nezan, her kes cayê ra çîyê vano!

Vanê, çar mîlyonî kirdî (zazayî) estê. Gelo heqê kirdan zî çin o ke yew rojname vejî? Eke bi kirdkî cîya kovar û rojnameyî nêvejîyê, dezgeyê kirdan ê ziwan û kulturî saz nêbê, kirdkî (zazakî) nêbena wayîrê şexsîyetî. Xo rê bi xo mîyan ra wedarîyêna, şina!

Heyf nîyo? Çi rê kirdkî (zazakî) vîndî bibo? Çi gune kerdo?!

DERSA ZIWANÎ - 2 (Xususîyet û Nameyê Lehçe)

Amadekar: Roşan Lezgîn

Wendoxê erjayeyî,

Na derse de ma bala xo danê famîlyaya ziwanê kurdkî û nameyê lehçeya xo ser.

Eke ma sere de bi hawayêko pêroyî biewnîn **kurdkî** ra û ma ziwanê xo bi hawayêko komplîke bişinasnîn, ma do ziwanê xo hîna asan bimusîn.

Cîhan de gelek famîlyayê pîlî yê ziwanan estê. Ma vajîn sey famîlyaya **samî-hamî**, sey famîlyaya **ural-altay**, sey famîlyaya **hînd-ewropa**... Mîyanê famîlyaya hînd-ewropa de zî grûbî estê. Ziwanê miletê ma kurdan **kurdkî** grûba **îranî** ya famîlyaya **hînd-ewropa** ra yo.

Kurdkî, nameyê tena yew ziwanî yan zî nameyê yew lehçe nîyo, nameyo muşterek yê panc lehçeyan o:

1. **kirmanckî** (kirdkî, zazakî, dimilkî)
2. **kurmanckî** (kirdaskî)
3. **sorankî** (mukrî)
4. **gorankî** (hewramkî)
5. **lurrkî** (kelhurkî, bextîyarkî)

Yanî, gama ke ma vanê "Kurdkî (Kürtçe)" tena nameyê kurmanckî yan yê sorankî nîyo.

Û seke aseno, lehçeya ma zî bi çar nameyanê cîya-cîyayan name bena. Şarê vakurê Dîyarbekirî, yê Çewlîgî û qismêk şarê Xarpêtî xo ra vanê "**kird**" lehçeya xo ra zî vanê "**kirdî**" yan zî "**kirdkî**" û heta ke mintiqaya xo ra zî vanê "**Kirdane**".

Şarê Dêrsim, Erzingan, Sêwas û Gimgimî xo ra vanê "**kirmanc**", lehçeya xo ra zî vanê "**kirmanckî**" û heta ke mintiqaya xo ra zî vanê "**Kirmancîye**".

Şarê Modkan, Çêrmuge, Sêwregi û Alduşî xo ra vanê "**dimilî**" lehçeya xo ra zî vanê "**dimilî**" yan zî "**dimilkî**".

Qismêk şarê Xarpêtî zî xo ra vanê "**zaza**" û lehçeya xo ra zî vanê "**zazakî**".

Nê nameyan ra "**kird**" û "**kirmanc**" nameyê etnîkî yê la "**dimilî**" û "**zaza**" nameyê eşîran ê, dima teşmîl bîyê.

Grûba Xebate ya Vateyî ke bîy şîyês serrî standardîzekerdişê na lehçe ser o xebitêna û qaydeyanê rastnuştişî tesbît kena, pêşnîyaz kena ke ma nê nameyan ra "**kirmanckî**" tercîh bikîn.

Zaf rew, tarîxêko tarî de, sedemanê cîya-cîyayan ra ziwanî tayê şaxan ser o pare bîyê û dima mîyanê nê şaxan de ferqê muhîmî virazîyayê, îlmê ziwanzanîye de nê qolanê ziwanî ra "**lehçe**" yeno vatene. Tarîxêko nêzdî de zî tayê sedeman ra mîyanê grûbanê cematkî yê miletêk de hetê ziwanî ra ferqê qijkekî virazîyayê, îlmê ziwanzanîye de nê ferqan ra zî "**şîwe**" yeno vatene. Û ferqê zaf qijkekî ke dewe ra dewe yan zî keye ra keye, heta ke merdim ra merdim ferq kenê ra zî îlmê ziwanzanîye de "**fek**" yeno vatene.

Seke ma va, **kirmanckî** (kirdkî, zazakî, dimilkî) panc lehçeyanê **kurdkî** ra yew a. Lehçeya ma de di **şîwe**yî estê:

1. **şîweyê Dêrsimî** ke zafane kurdê elewî qisey kenê.
2. **şîweyê teberê Dêrsimî** ke zafanê kurdê sunî qisey kenê.

Eke ma bêrîn **fek**an ser, seba ke **kurdkî** hetanî ewro zî qedexe bî, bi **kurdkî** wendiş, nuştiş û perwerde nêbîyo, coka senî ke lehçeyanê bînan yê **kurdkî** de **fek**î zaf ê, bi no qayde **kirmanckî** (kirdkî, zazakî, dimilkî) de zî **fek**î zaf ê. Her şaristanêk, her qezayêk, her dewêk, her keyeyêk û heta ke her merdimêk yew "**fek**" qisey keno. Coka yewbînan ra fehmkerdiş de ma zehmetî vînenê.

Wendiş, nuştiş û perwerdeyî reyde, lehçeya ma zî do hêdî-hêdî standardîze bibo, fek û şîweyî kêmî bibê. Bi no qayde ma do hîna asan yewbînan ra fehm bikîn û muşterek bibîn.

	Kirdkî (Zazakî)	Tirkî
A a	Adir, asin, Almanya	Adam, at
B b	Bira, ban, Bidlîs	bıyık, bir
C c	ca, cêr, cor	can, cadde
Ç ç	çim, Çewlîg	Çocuk, çöp
D d	dest, Dêrsim	dal, dayı
E e	ez, Erzingan, Erzirom	el, eldiven
Ê ê	êrxat, êlçî, êqbal	-
F f	fek, fariskî, Fransa	fare, fıstık
G g	ga, giran, Gimgim	göl, güven
H h	her, heş, Hollanda	hemen, hava
I i	bin, kirmanc, solin	ısırmak, ışık
Î î	îsot, Îran, Îtalya	iş, İran, insan
J j	jêhat, jan, Japonya	jandarma, jimnastik
K k	kitab, kar, Kurdîstan	Kalkan, küçük
L l	lal, lazut, Licê	limon, leke
M m	ma, mase, Mûş	mavi, maya
N n	nan, newe	ne, neden
O o	oda, ordu, Osman	Olmak, odun
P p	Payîz, Pîran, Pali	parmak, pınar
Q q	qeleme, qumaş	-
R r	rind, radyo, Riha	Resim, rüzgar
S s	sipî, simer, Sêwregi	serin, sarı, süs
Ş ş	şima, şeş, şaş	şişirmek, şişman
T t	ti, tarîx, Tirkîya	tatlı, tavşan
U u	utî, uca, ucret	ütü, ücret
Û û	ûsul, ûrris, ûrrim	uzak, unutmak
V v	verg, velg, vate	var, ver
W w	wisar, weş, welat	-
X x	xirab, Xarpêt, xal	-
Y y	yaban, yar, yadîgar	yayla, yol
Z z	zaf, zerd, zaza	zeybek, zavallı

NOT: Tabloyê alfabeyî kovara Vateyî ra gêrîyayo.

Şarê Ma Newroze Pîroz Kerde

Miletê kurdî her çar parçeyanê welatî de, heme şaristananê xo de û zafê cayanê cîhanî de roşanê Newroze bi heyecanêkê neteweyî pîroz kerd.

Foto: ANF

Çiqas kurdî estê, mavajîn, hetê bawerîye ra, kurdê muslumanî, kurdê yaresanî, kurdê elewî, kurdê êzidî û kurdê zerdeştî. Hewna mavajîn hetê lehçeyan ra, kurdê zazayî, kurdê kurmancî, kurdê soranî, kurdê goranî û kurdê lurrî. Ancîna ma hetê fikrî ra vajîn, kurdê ke wayîrê fikranê cîya-cîyayan û terefdarê partîyanê cîya-cîyan ê, pêrine têreyra Newroze sey roşanêkê milî/neteweyî pîroz kerde.

Her roja vîst û yewê adare, her wisar, senî ke tebîet îstîrehetê zimistanî ra werzeno xo ser, senî ke awe dekewena bi dar û berî, senî ke gul û vilî, vaş û nebatî pindik danê, şarê ma zî her Newroze de seba cuyêka newîye, seba azadî û miletbîyayîşê xo newe ra hişyar beno, werzeno xo ser.

Alemê mesîhîyan û zafê şarê cîhanî destpêkê serrneweyî de, yanî roja yewê çeleyî de hesabê xo yê serra vîyartîye kenê û seba serra vernîya xo zî plan û projeyanê xo ronanê, rayîrê xo bellî kenê. Eynî bi no qayde, ganî miletê ma zî her Newroze de hesabê xo yê serra vîyartîye bikero û seba serra vernîya xo zî plan û projeyanê xo rono, rayîrê xo bellî bikero û gama xo bierzo.

Newroze, tena roja keyf û şahî, roja hişyarî û mucadeleyî nîya, eynî wext de roja pîyabîyayîşê miletê kurdî, roja kerdişê hesab û kitabê xo, roja ronayîşê plan û projeyanê xoyê neteweyîyan a.

Ma hêvîdar ê ke hetanî yewna Newroze, miletê kurd rewşa xo bineyna aver bibero, tikêna ver bi amancê xo şiro. Û ma hêvîdar ê ke hetanî Newrozêna ma bibîn wayîrê statuyêka birûmete û ziwanê ma kurdkî bibo ziwanê resmî, ziwanê perwerdeyî. Her panc lehçeyê kurdkî; **kirdkî, kirdaskî, sorankî, gorankî** û **lurrkî** bi azadî biciwîyê.

HELEBÇE

bira, bê ez to rê yew meselaya dergi vaco
meselayêk ke koy pey helîyay
dar û birr pey bermay
roc pey şermaya

jehr asmên ra vara
qefelna asmênî maran û dimaşkilan

bira, bê ez to rê yew meselaya dergi vaco
gedan xu rê kaykerdîni awi di
gedey ki paşta marda xo ra beste bî
gedey ki destê pêrdê xo girewtbî
cinîyan rişta rîştê
cinîyan nan tenuri ra daynê
ê zî sey min û to bî
huyaynê
bermaynê
peşmenîyaynê
yarî kerdinê

jehr vara asmênan ra
verî kezeba înan veşay
badî qelebîyay cadê xo di
gedeyê gengulay hewn di mendî
heton-heton
leşay merdiman veşay sey kila adirî
gedey fekakerde mendî
desmali destê veyvekon di mendi
huyî zeredê ciwûnikon di mend
erd û asmên bermay

jehr asmên ra vara
keyeyî mendî bêwayîr, bêsermîyon
cenî û cormêrdî pêro pêser ra ginay
ne nalayîşêk ne vengêk
cadê xo di mendî bêziwan

bira, bigoştari mi ra
jehr varaynê asmên ra
maran û dimaşkilan asmên qefelnabi bira

Ezîz DERDAN

Tay Sole Biwerê, Zaf Biciwîyê

Goreyê cigêrayîşêk ke hetê unîversîteyêka Awustralya ra virazîyayo, eke merdim sole tay biwero, nêweşîyê qelbî û mergê ke sedemê nêweşîyanê qelbî ra benê, se ra 20 benê kêmî.

Cigêrayoxan tesbît kerdo ke hewceyîya merdimêk yew roje de bi 6 gramî sole esta. La no mîqdar zafê reyan cemêk wer de yeno girewtene. Unîversîteya Queenslandî ra cigêrayoxe Linda Cobiac vana, "Fîrmayê ke werdo hadre roşenê, helbet wazenê pere qezenc bikerê. La ganî sihetê şarî zî bifikirîyê. Çunke yew cemê werdî de qasê hewceyîya rojêk sole esta."

Netîceyê cigêrayîşo ke derheqê kêmkerdişê sole de virazîyayo kovara Heart de weşanîyayo. Meqale de behs beno ke kêmîkerdişê sole nêweşîyanê qelbî û mergê ke nêweşîya qelbî ra virazîyênê se ra 20 keno kêmî.

Weçînayîşan de Propagandaya bi Kurdkî Serbest a

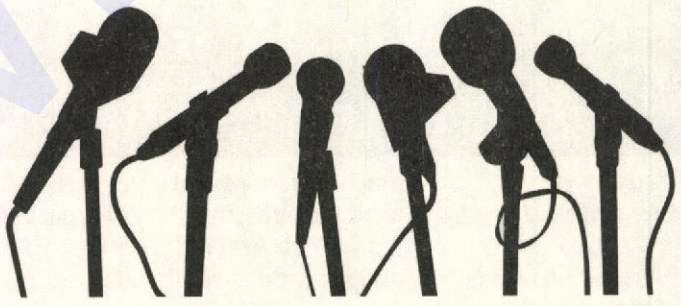

Goreyê vurnayîşê ke "Qanûnê Derheqê Hukmê Bingeyênî yê Weçînayîşan û Qeydê Raydayoxan" û "Qanûnê Weçînayîşê Parlementeran" de virazîya û hûmara 27548 yê rojnemayê Resmî yê Tirkîya ke roja 10.04.2010 de weşanîya, êdî partîyê sîyasî şênî bi ziwananê teberê tirkî de zî propapaganda bikerê.

Seke yeno zanayîş hetanî nika Tirkîya de ziwanê tirkî ra teber bi sewbîna ziwanan propagandaya sîyasî qedexe bî. Nê semedî ra zafê sîyasetkaranê kurdan ceza girewtêne.

Weçînayîşan de ganî tirkî sey ziwanê bingeyînî bo la propaganda, îlanî, afîşî şênî bi ziwananê teberê tirkî de zî bibê.

Badê resmîbîyayîşê nê qanûnî, mehkemeyê ke nê derheqî de dewam kenê do betal bibê.

Parlamentoyê Îraqî Jenosîdê Helebçe Qebul Kerd

Parlamentoyê Îraqî roja 17.03.2011 de qirkerdişê Helebçe ke hetê rejîmê Beasî ra virazîyabi, sey "Jenosîd"î nas kerd.

Verê cû "Lîsteya Kurdîstanî" ke parlamenteranê PDK, YNK û GORANî ra yenê pê, pêşnîyazteklîfêk pêşkêşê Parlamentoyê Federalî yê Îraqî kerdbi ke qirkerdişê Helebçe sey "jenosîd"î bêro nas kerdene.

Seke yeno zanaye rejîmê Beasî roja 16.03.1988 de bombayê kîmyewî frokeyan ra varnaybî şaristanê Kurdîstanê Başûrî Helebçe ser û bi hezaran însanî amebî qirkerdene.

Gilberte Favre ZAZA:
NÛREDÎN ZAZA MERDIMÊKO BINAMUS BI Û NO RAYÎR DE CUYA XO DA

Roportaj:
Hulya YETÎŞEN

Ma na hûmare de, qismê peyênê roportajî weşanenî.

* * *

Hulya Yetîşen: Nika ma bêrîn şima ser. Vanê, to duwêsserrîya xo de dest bi nuştiş kerdo. Gîlberte Xanime, merdim çira nuseno? Waştişê nuştişî kamca ra yeno? Ti şêna no ruh ma rê tarîf bikî? Tebaxa 2011î de yew romanê to vejêno. Ti nê romanê xo de qalê çî kena, ti şêna biney qalê mewzû û qehremananê romanê xo bikî?

Gilberte Favre Zaza: Qewlê nuştox Paul Austerî ra ke vano "kes nêzano yew kitab senî yeno dinya, kotî ra yeno, bitaybetî nuştox bi xo nêzano..." Beno ke na îhtîyacîye yew çinbîyayîş ra yena meydan. Zaf zehmet o ke ma derheqê nuştoxîye û nuşteyanê xo de qisey bikerîn. No kitab behsê di babîyan keno: o yewin, babîyo bêveng yê a kesa ke hîkaye qisey kena, o bîn zî, mi gore hemserê kesa ke hîkaye qisey kena yo, ke verî nêweşîya ey, dima zî, badê mergê ey, xo kerdo herinda babî-şaîrî. Nameyê kitabî "Les Inconsalables" (Êyê ke nênê vîr ra kerdene) o. Ez romanê xo, sere de lajê xo Cengoyî rê û dima, weşangaro pîlo lubnanij Ghassan Tuéni ke hîrê lajê ey zî êtîm mendîy ke Nûredînî o nêzdîye ra şinasnayêne rê kena dîyarî. Bi hawayêko tebîî, no kitab de bitaybetî mi hewnan de qalê Nûredînî zî kerd. Hewna zî no kitab, hîkaya yew kênaya ciwane ya ke "deyîra eşqî ya babîyanê ke welatê melekan (cenet) ra cîya bîyê" bitaybetî xelisîyayîşî kitaban de vînenê.

Hulya Yetîşen: Aîleya to yewêkê xerîbî reyde, ser de zî kurdêk ke mîyanê aktîvîteyanê polîtîkan de yo, zewijîyayîşê to senî dî?

Gilberte Favre Zaza: Verî gelek negatîf bîy, dima babî û dadîya mi -nika her di zî heyat de nîyê- musayî ke Nûredînî nas bikerê û qîymet bidê ey. Bitaybetî zî babîyê mi. Mergê Nûredînî de aîleya mi nêameye verê min û lajê mi. Caran zewajê mi qebul nêkerdbi. Û nê sedemî ra mergê înan de ez ameya ceza kerdene. Ez nêwazena derheqê înan de qisey bikerî. Ez nameyê yew weşana Euronewsî bi deyn gêna û vana "Şîrove Çin o!" Axir Cengo û ez, aîleya Nûredînî û aîleya mi, ma het nêbî zî, ma ha heyat de yê.

Hulya Yetîşen: Kurdî dinya de şarêko wayîrê nufûsê tewr qelabalixî yê bêdewlet ê. Cu, kultur û ziwanê kurdan binê tehdîdî de yo, tedayî hîna zî dewam kenê. Dinya zî nêwazena naye bivîno. Xora "Xelata Nûredîn Zazayî" zî vera na bêvengîye de yew teşebus nêbî? Gelo çira dinya nêwazena kurdan bivîno û bieşnawo? Na bêvengîye senî wedarîyena?

Gilberte Favre Zaza: Ganî merdim nêkero umûmî. Ewro kurdî serranê 70 û 80an ra hîna vêşî yenê şinasnayene. Estena gelek dîrektoranê sînema, nuştox, şaîr û hunermendanê bînan delîlê estena kurdan o. Xo vîr ra meke ke Kurdîstanê Îraqî seba gelek karsazê ke wazenê uca kar bikerê û ver bi uca vaz danê bîyo Eldorado. Tirkîya, herçiqas tayê averşîyayîşê ke bi çiman yenê dîyene tede estbê zî, seba ke cîyakarî dewam kena, rayîr ra menda. Sûrîye de kurdî wetendaşê sinifa dîyin ê. Ez rewşa Kurdîstanê Îranî nêzana. Labelê bîyayîşanê Tûnis û Misirî nîşanê ma da ke demokrasî şêno leze vila bibo. Û îstîqbalê destpotan mîyanê şarî de çin o. No çîyêko baş o. Ez hêvîdar a ke kurdê Sûrîye wetendaşanê ereban reyde demêko nêzdî de vayê demokrasî ra îstîfade bikerê. Çunke her kes serê erdê ke ciwîyêno de heqê ey esto ke bextewar bo. Welatê ke demokrasî tede esto, nêşênê seba ê bînan xo mukemel nîşan bidê û bibê emsal. Eke tersê naye bikerê, durist nêbenê. Ê demokrasî (û pere) seba xo wazenê, seba ê bînan ney. Çimê mi de na rewşêka wina ya ke tolerans qebul nêkena.

Hulya Yetîşen: Çîyêk ke ti ma ra vajî esto?

Gilberte Favre Zaza: Nûredîn Zazayî seba Rojhelato Mîyanên modelêk ke xo rê Modelê Helvetqouyî [Modelê Swîsî] esas gêno xeyal kerdêne: her kes, kam aîdê kamcîn etnîkî, kamcîn bawerîya dînî û kulturî beno wa bibo, fikrê bitoleransî û durustîya sosyale ke têreyde ciwîyênê, ey waştêne ke mîyanê Konfederasyonê Dewletanê Rojhelatê Mîyanênî de ca bigîrê...

Rewşa însanîyetî, do cayê xo de vindero û ezîyet dewam bikero. Xora rewşa umûmî ya dinya bineyke zî wina ya. Ey nuştbi ke "însanîyet nêşêno rojanê bextewaran xeyal bikero." Ez zî temamen beşdarê fikrê ey bena. Yew zî, bîyayenêk esta ke ez aye ra bi hawayêko xirab mutesîr bena û xîyalê mi şikîyênê. Qismêkê kurdan bê ke mi ra bipersê, bê ke mi ra îzin bigîrê, nuşteyanê Nûredînî weşanenê. Kitabê ke çap kenê, yew nimûne ma rê nêşawenê zî. Weşanxaneyê Arasî ke binê îdareyê Bedran Hebîbî de yo, bê ke rizaya mi estbo, heyatê Nûredînî bi kurdkî weşana. Ez hîna zî pabeyê ey a ke yew nusxeyê ê kitabî pêşkêşê kitabxaneyî bikerî.

Kurdê Îraqî hol zanê petrolê xo biroşê. Labelê qaydeyanê exlaqê meslegî û heqanê telîfî hîç nêzanê! Belkî rojêk bimusê. Sloganêk ke çapemenîya Swîsî de bi hawayêko biîntîzam weşanîyêna esta: Tecawuzkerdişê heqanê nuştoxan, dizdî ya!

Rewşa ke Tirkîya de esta zî hîna holêr nîya. Tirkîyaya ke endama Konvansîyonê Ewropa ya, mesulîyeto ke derheqê heqanê nuştoxan de girewto xo ser, nêana ca. Zafê weşanxaneyê Tirkîya (kurdî zî tede) goş nêdanê no mewzû. Wazena wa partîyê polîtîkî bê yan zî şexsî bê, ê ke nameyê Nûredînî bi kar anê, êdî ez zî qîymet nêdana înan. Tu eleqeyê nê çî bi demokrasî zî çin o. Ez polîtîkaya telafîkerdişî zî qebul nêkena, bêqîymet îlan kena. Tu kes, ne Sûrîye de ne zî cayêna de wayîrê ê heqî nîyo ke nameyê ey bi kar bîyaro. Nûredîn merdimêko binamus bi û no rayîr de cuya xo da.

Cinîya Nûredîn Zazayê rehmetî **Gilberte Favre Zaza** 1945 de şaristanê Sion (Valais) yê Swîsî de ameya dinya. Badê ke perwerdeyê rojnamegerîye temam kena, 1967 de yena Kurdîstan û Rojhelato Mîyanên ra gêrena. Serra 1971 de Nûredîn Zazayî şinasnena. Serra 1972 de seba ke beşdarê mitîngê ke qey Nûredîn Zazayî Berlîn de virazîyayêne bibo, hetê Hemreş Reşoyî ra yena wesênayene û eynî serre de Nûredîn Zazayî reyde zewijêna. Serrêk dima ra zî bi nameyê Cengo yew lajê înan yeno dinya.

Serra 1982 de kitabê Nûredîn Zazayî "Ma Vie Kurde" (Cuya Mina Kurde) redakte kerd û çape rê amade kerd.

Badê ke serra 1988 de hemserê aye Nûredîn Zaza şi rehmet, bi destekê Enstîtuya Kurdkî ya Parîsî musabeqaya rojnamegerîye ya "Xelata Çapemenîye ya Nûredîn Zazayî" organîze kerd.

Gilberte Favre Zaza seba ke ardimê kurdanê Başûrî bikero, bi nameyê HÊVÎ komeleyêk awan kerde. Ardim û pereyo ke na komele de kom bi, seba ke bidê şarî, teslîmê karbidestanê Kurdîstanê Başûrî kerd.

Serra 1993 de çapa dîyine ya "Ma Vie Kurde" weşanxaneyê Labor û Fidés ra da kerdene. No kitab tercumeyê erebkî û kurdkî zî bîyo. Gilberte Favre Zaza nika xebitêna ke yew arşîvê Nûredîn Zazayî virazo.

Eserê aye ke weşanîyayê:

Suicide du bonheur (poèmes en prose), épuisé, 1966

Inch'allah (récit de voyage), épuisé, 1968

Chemins (poèmes), épuisé, 1974

Corinna Bille, le vrai conte de sa vie (Editions 24 Heures), 1981

Requiem pour une enfance, Editions Clin d'oeil, 1983

L'Hirondelle de vie, chronique des enfants du Liban, (préface d'Andrée Chedid), Editions de L'Aire, 1988

Itinéraires (poèmes), 1970-1990

Une Vie entre parenthèses, roman, La Thièle, Yverdon,1992

Préface à Ma vie de Kurde, de Noureddine Zaza (réédition, Labor et Fidès, 1993

Mémoire de Sion, la vie quotidienne entre 1850 et 1950, album photographique (Editions Z, Lausanne) 1998

Corinna Bille, Le vrai conte de sa vie, Editions Z, Lausanne, 1999

Comme un acte de mémoire, Editions de L'Aire, Vevey, 2000

Survivre, Editions Z, 2003

René Spahr, 1905-2001: humaniste et pionnier, Editions Z, 2004

KITABÊ KIRDAN O TEWR VERÊN: MEWLIDÊ KIRDÎ

Mewlûdê Kirdî yê Ehmedê Xasî sey metnêko mukemel û pîroz destpêkê edebîyatê ma yê nuştekî yo. Reya verêne, roja 25 adare 1899 de Dîyarbekir de çapxaneyê Lîtografya de 400 nusxeyê ey ginayê çape ro.

Ehmedî Xasî 1867 de nehîyeya Licê Hezan de ameyo dinya. 18 sibate 1951 de Hezan de dinya ra bar kerdo. Mezelê ey goristanê Hezanî de yo.

Nameyê ey Ehmedê Sofî Hesenî yo. Mîyanê şarî de bi nameyê Ehmedê Xasî, Xasî, Seydayê Xasî û Xoceyo Xasî zî şinasîyeno. Eslê xo eşîra Ziktê ra yo. Kalikê ey Mela Osman dewa Şînî (bi tirkî: Balgöze) ya Dara Hênî ra ameyo Hezan.

Tehsîlê xo Medreseyê Mesudîye yê Dîyarbekirî de temam kerdo. Îcazeyê xo destê muderris muftî Îbrahîm Efendî ra

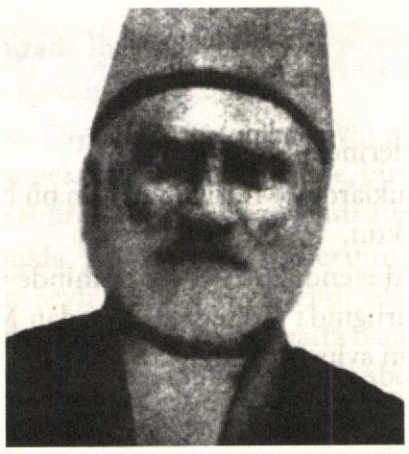

Ehemdê Xasî (1867-1951)

girewto. Perwerdeyê tesewufî zî verê şêxê neqşebendîyan Şêx Evdilqadirê Hezanî het temam kerdo.

Xasî, wextê xo de memurîye zî kerda. Verî, seba muderrisîya merkezê Dîyarbekirî, uca ra zî seba muderrisîya dewa xo Hezanî tayîn bîyo. Badê ke demeyêk nê wezîfeyî keno, na rey seba muftîyîya Licê tayîn beno la badê di serrî û di aşman, îstîfa keno. Roja 18.02.1951 de Hezan de şîyo rehmet.

Eserê ey ke weşanîyayê, nê yê:

1) **Mewlidê Kirdî**
2) **Kitab-ut Tesdîd bî Şerhî Muxteser-ît Tewhîd**

Transkrîbekerdiş de, seba wendiş û şuxulnayîşê alfabe, gerek ma çend çîyan îzeh bikerîn ke wendoxî hîna asan biwanê û fehm bikerê. Çunke metnê verênî yê winasî ke bi alfabeya erebkî nusîyayê, gama ke transkrîbeyê alfabeya latînkî benê, tayê vengan de, mesela vengê "eyn" û "xeyn"ê erebkî de muşkileyî vejênê. Ma nêwaşt ke nê vengî vindî bibê. Coka ma nê vengî bi nîşanê nenugî (') îşaret kerdîy. Ma vajîn, çekuyê sey: be'dê, se'dîyan, 'Ebdullah, şafi'ê ma... Û çekuyê sey: 'xezal, 'xeyrê min, 'xalîyan...

Bismilahîrrehmanirrehîm

Ez bi bismillahî ibtida kena.
Raziqê 'aman û xasan pîya kena.

Rebbî, hemd û şukrî ancax to rê bê.
Kîbr û medh û fexrî pêro to rê bê.

Çende ray bê masiwa bê hemdê ma.
Labelê nêrê hisaban çendê ma.

Hemd û şukrê to eda qet nêbenê.
Ma ser a Rebbî, ti zanê, vînenê.

Halê miskîn û feqîr û naqisan;
rûreş û zerresîyahê zey hesan.

Her nefes de vacê, hemd û şukrê to.
Wacib o bêşubhe ancî heqqê to.

Maneno îne ser o şukrê çiman;
dest û ling û pîya bi e'ezayê bînan.

Key yeno ca Rebbî heqê şukrê to?
Ger ezel ra ta ebed ma zikrê to

tim biker, qet xafilî nêbin mudam.
Her mehalo ger eda ker ma temam.

Labelê ma zanê rehma bêhisab,
to heta esta û ma bî dilkebab.

Wazenê ma lutfê to hergo hewe,
tim bi zarîyy û fixan roc û şewe.

Ez qesem daîm bi zatê to kena,
hem bi yew-yew ez sifatê to kena.

Ger ebed yew hemdê to qet nêkero,
rehmetey to ancî yo go her bero.

Çunkî rehmey to bi qeybê yê bîya,
ger çiqa şermende û sînesîya.

Rebbî halê ma bi xwu to ra 'eyan,
lazimey hendî çîya vaco zuwan.

Xaliqê ma tim ti yê, Barî Xuda!
Şafi'ê ma zî Muhemmed Mustefa!

Hendî ma Şeytanî ra perway çî yo?
Yo kû to ra tim bîyo, bêhêvî yo!

Ey birayê dînî, tim goşdarî bê.
Hem bi qelbê xwu, bi xwu hêşyarî bê.

Key şima dî nameyê şahê şima
ame vatiş, sunnet o, vacê şima,

"Es-selatu wes-selamu ya hebîb,
daîma to ro bivarê ya tebîb!"

Wazenê ger ma xelasîyya temam,
vatişê ma, es-selatu wes-selam.

Standardkerdişî Zûnî Ser Yow Şîrove

Newzat ANUK

Ma pê (bi) tarîfê standardkerdişî zûnî (ziwan) dest pêbik. Manaya klasîk di standardkerdişî zunî ino ya. Wexto g' (wexto ke) yew milet biwaz zûn xwi wo (yo) fêkî biko zûnî nuştişî û inê ser mîyûnî (mîyanê) fekûn (fekanê) xwi wo vilabîyayûn ra yow formo g' (formo ke) pîyorê hetûn ra, wertax (ortax), mustaqîl bivîjîn yan zî mîyûnî fekûn xwi ra fekî yew mintiqa bingeh qebul biko û in îskelet ra zî newe yow form bivirazî, in beno zuno standartkerdi.

Mîsal, wextog Komarê Tirkîya (TC) nîya rû (ronîya), fêkî Îstanbul bingeh qebul bi. Cuwa pê, xewat (xebat) bîn zî dormalê fêkî Îstanbul di umê (ameyî) viraştiş. La het bîn ra zî fêkî Trakya, fêkî Ege, fêkî Karadeniz uêb. sêr (serê) zî zaf xewat virazyê. Înkê (nika) nimûnêyî pyorê (pêroyê) fekûn tirkî êstî û hetan êr (ewro) zî roj bi roj ini standardbîyayîş ho dewûm ken.

Ma înkê zî semêdî kirdkî (zazakî) bifikîr. Standardkerdişî kirdkî pê xewatûnê 'Grûba Xebate ya Vateyî' dest pêkerd. Inê 14 serrûn a ina grûbi ha xêwîtyena. Kirdkî zî pê xewatûn grûbe û nuştoxûn bînûn hêtî verdşîyayîş (averşîyayîş) di, hêtî standardbîyayîş di zaf rîyar guret. Çend kitab folklor zî pê fêkî mintiqûnî xwi nusyê. Kes nîşken inê înkar bikor.

Wexto g' "qalê standardkerdiş" yena mi vîr, tor xwi wa în persûn zî ana mi vîr: Standardkerdişî kirdkî ha kirdkî kena teng nyu (yan) kena hera? Kirdkî hêtî bingehî xwi ra ya zî nuşteyûnê fekûn mintiqayûn ra bes xebat kerda nyu nîkerda (nêkerda)? Suwa ra bîr (siba-di sibay) yow cigêrayox (araştırmacı) biwazo

sêr fêkî Az (dewê Çewlîg a) û sêr fêkî Modan (Bedlîs) ra yow xewatê muqayesekerdîş bikor, ça ra nuşte tedarîk ken, çi qêde xewatê xwi virazon? Ya zî ma vaj mîyûnî în wîrd fekûn di fonetîk, sîntaks, morfolojîk uêb. yew cigêrayîş qayîlib biviraz, se ken? Het bîn ra, îkê ma vaj bestox 'bi' zaf nusya, ma bestoxûn bînûn 'pê' ya zî 'ebi' ma xwi vîr ra bik?

Fîkîr mi gueri (gore) ma semêdî (seba) standardkerdişî zaf acele mek. Ma gereka ewîl fekûn xwi eşkera bik, în fekûn xwi di ma binus, ma malzeme arîd, ma nimûneyûn xwi biviraz. Standardkerdişî kirdkî wa mebîyor manayê qetîlkerdiş, mebîyor manayê tengkerdiş, kêmkerdiş ya zî 'tek-tîp'kerdiş. Sênîya g' (seke) êr televîzyonûn îngîlîzûn di yow spîker êşkeno pê fêkî mintiqê xwi qal bikor (ke îngîlîzkî êr zûnî dînya wo) ma zî se serr cuwa pê biêşk pê fêkî mintiqê xwi qal bik. Zê îngîlîzkî, fransizkî, erebkî di zî ina wo. În zûnûn êr zî standard nîyî, îna yow dêrdî yin zî çînî ko.

Têsbîtê UNESCO guere (gore) kirdkî ha bîn telûkê vînbîyayîş di, ma zi zûn kî hîn (êdî) însûnûn ma ra çow qijûnî xwi kirdkî nimusnênî. O tir bo, ma zêngînîyê (dewlemendîyê) çekuyûn, formûn, fekûn, şîweyûn xwi bipaw, ma bidi nuştiş, ma zî binus! Zatî êr dînyawa modern di 'tektîp'î ra zyed (zêde) 'zaftîp'î qebul vîynena. Êr dînyawa modern di fikîr, huner, îlîm, kultur, edebîyat uêb. di yewbîyayîş ra zyed cîyabîyayîş qebul vîynon. Her babet (konu) cîya-cîya yena fikîryayîş, yena xewetnayîş.

Derheqê kirdkî di, nizdê pîyorê mişorun (mişawereyan) ma di mîsal 'merjuela' (karınca) yeno dayîş. Ma vûnî, kirdkî di merjuela 31 qêdi yena vatiş. Raşt a zî zûnî ma zaf dewlemend o. Gere (gerek) ma ferhengûn xwi di, kitabûn wxi di, rojnameyûnî xwi di, kovarûn xwi di uêb. di ina dewlemendîyê xwi bipaw, ma zyed bik, ma kêm mek. Heq ma çinîk o ma mîrasî qijûn, tuernûn xwi kêm bik.

ABONEYÎ (ABONELİK):

Zereyê Tirkîya (Türkiye içi): (6 aşmî/mengî) 18 TL
Teberê Tirkîya (Türkiye dışı): (6 aşmî/mengî) 12 Euro

Seba şawitişê peran: T.C. Ziraat Bankası Diyarbakır Şubesi / AHMET KASIMOĞLU
TR 26 0001 0000 91-31436994-5003 (TL)
TR 26 0001 0000 91-31436994-5004 (EURO)

Name-Peyname (Adı-Soyadı):
Adres:
E-Mail:
Tel:

Têkilî (İletişim): newepel@hotmail.com

Xebatêka Tarîxî û Erjaya

Deniz Dilar PÎREJMANIJ

Bî pancês rojî ke hûmara yewine ya rojnameyê ma **NEWEPELî** vejîyaya. Hawayo ke mi dî, qaso ke mi eşnawit, heme nêbê zî, tayê wendoxî persenî vanî:

- Kam nê rojnameyî vejeno? Partî vejena yan sewbîna kesî vejenê?

- No rojname goreyê fekê dewa ma, goreyê fekê qezaya ma nênusîyayo.

- Ma nuşteyan ra çîyêk fehm nêkerd. Wendiş û fehmkerdişê nuşteyan zaf zehmet o.

Gelê embaz û wendoxê delalî!

Xo vîr ra mekîn, na reya verên a ke tarîxê ma de yew rojnameyo safî kirdkî (zazakî, kirmanckî, dimilkî) neşr beno. Na gamêka tarîxî û erjaya ya.

Bi îcazeyê şima bo, goreyê zanayîşê xo, ez wazena çend çîyan vaja.

Belka şima zî pêhesîyayî. UNESCO serra 2009 de kirdkî (zazakî) girewte mîyanê lîsteya ziwananê ke binê tehlukeyê vîndîbîyayîşê de yî. UNESCO vano, eke vîst serranê vernîya ma de tedbîr nêro girewtiş, do kirdkî (zazakî) vîndî bibo.

Ma bêrî ma ser. Ma kam ê?

Çend embazê kirdî, ma ameyî têhet ke semedê ziwanê xo havilêk bikerî. Ma pêro bi zerrîya xo ked û hewle danî ke wa kirdkî (zazakî) vîndî nêbo.

Beno ke sey şexsî, mîyanê ma de fikrê cîya-cîyayî yê sîyasî zî estbî. La ma girêdayê yew partî yan rêxistine (örgüt) nîyê. Û ma tu dezge û partîyanê sîyasîyan zî temsîl nêkenê. Labelê ma cîyayîya xo, xo rê derd zî nêkenê. Tena ma hetê ziwanperwerîye ra muşterek î. Derdê ma, nuqtaya ma ya muştereke tena ziwan o, xizmetkerdişê ziwanî yo.

Ma pêro kurd î, kurdperwer î, ma sînayoxê ziwanê xo yî. Ma bi na xebate dezgeyanê kurdperweran reyde binê banê ziwanheskerdoxîye de zî yenê têhet û hêz danî yewbînan. La xebata ma xebatêka sivîl û xoser (bağımsız) a.

Xebata ma mîyanê kurdan de cîyayîye û cêrabîyayîş zî nîya! Na xebate zengînîya demokratîkbîyayîşê miletê ma ya. Na xebate binê banê kurdperwerîye û ziwanheskerdoxîye de pêameyîş o. Ez vana, xo rê **NEWEPEL** ra îstîfade bikerî. **NEWEPEL** xizmetê kirdkî keno.

Wendoxê erjayeyî,

Eke ma bêrîn meselaya fehmnêkerdişî ser. Her ziwan de, ziwanê nuştiş û wendişî ziwanê qalîkerdişê rojaneyî (günlük) ra cîya yo. Ziwanê qalîkerdişî de bajar ra bajar, mintiqa ra mintiqa, dewe ra dewe, keye ra keye, ferqê cîya-cîyayî û tewir bi tewirî estê. Tirkî de zî wina yo. Mintiqaya Ege, Karadeniz, İç Anadolu yewbînan ra cîya, goreyê fekê xo qalî kenî. Feqet wexto ke nusenî û wanenî, bi yew formo standard nusenî û wanenî.

Wexto ke yew ziwan bêro standardîzekerdiş û nuştiş, merdim nişêno goreyê yew dewe, bajar û mintiqa binuso. Eke binuso, goreyê kam dewe, kam kesî binuso? Ma nêşnê her dewe rê yew rojname vejî!

Hetê qaydeyanê nuştişî ra, qaydeyê ke **Grûba Xebata ya Vateyî** tesbît kerdê, nuştiş de ma nê qaydeyan tetbîq kenî.

Wendoxê erjayeyî,

Seba ke na xebate standardîzekerdiş, averberdiş, pawitiş (koruma), nuştiş, wendiş û aktuelkerdişê kirdkî de ya, ez vana, vajî Homa kedkaran ra razî bo. Û şima zî biney bilebitî, wa keda şima zî tede bibo.

Eke bi desturê şima bo, tayê pêşnêyazê (öneri) mi şima rê estî:

1.Verê verkan alfabeya kirdkî (zazakî) bişinasnî û bander bibî (bimusî). Dersa ziwanî ke rojname de dîyena, taqîb bikerî.

2.Ferhengê (sözlük) kirdkî-tirkî û kitabê rastnuştişê kirmanckî (zazakî) ke Weşanxaneyê Vateyî ra vejîyayê, bigêrî.

3.Keye de, teber de, gure de, kar de, gedeyanê xo reyde, kesê ke dormareyê şima de yî, çiqas destê şima ra ame, bi kirdkî qalî bikerî û qalîkerdişê kirdkî teşwîq bikerî.

4.Goreyê fekê kamcîn mintiqa nusîyayo wa binusîyo, her roje yew nuşteyê kirdkî biwanî.

5.Rojname (gazete), kovare (dergi), kitabanê hîkaye, roman û şîîranê kirdkî bigêrî û biwanî.

6.Eke şima ra ame hêdî-hêdî çîyanê hurdîlekan ra dest pêbikerî (başle bikerî) binusî. Muheqeq binusî.

7.Wendoxê ma pêro şênî her wext û ca de derheqê ziwanê kirdkî de nuştoxanê ma reyde têkildar (iletişim) bibî û nê meseleyan ser o minaqaşe bikerî.

Şaşîyan ma ra vajî, rastîyan miletê ma ra vajî ke ma heme şa bibî.

Bimanî xeyr û weşî de.

dilarj@hotmail.com

NEHAYA DEWE

Mistefa ŞAHÎN

Vanê, yew dewe de keynayêka zaf rindeki bena. Lajê mîreyê Palî bi salixê merdimanî xo, rindîya na keyna eşnaweno û şino vîneno. Keyna ey çiman di sey rojî çuriskîyena. Bena aşma çarêsşewîye, rindîya aye ver di dor û dormaleyî heme çî vîn benê. Lajek hende ke beno aşiq, hard û asmên çimanî ey ver ro vîn bene, her çî beno rindîya keyna.

Keyna xo tewr bişanse hesibnena, seba ke keyeyo xerabe ra bixelîsîyo û feqîrîye ra dûrî biko û şiro qesr û qonaxanê dewlemendan de ronişo, nê zewacî rê her dem amede bî.

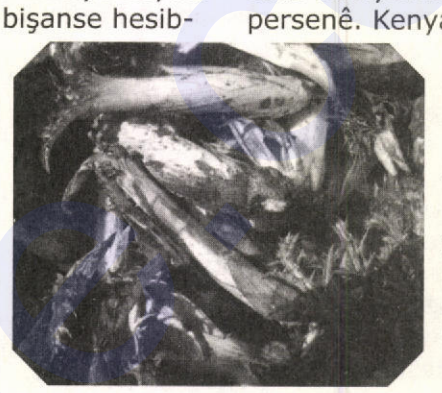

Demo kilmek de veyve ronîya. Veyveyî çawres roj û şewî ramit. Keyna xo bi xo vajîya va: "Ez çi bibext a. Yew dewij bîya. Nika bena veyva mîreyî û qesre de ronişena, hila hila!"

La nê zewacî ra pey, keynaya dewije zaf vurîya. Ciwîyayişê xo yê dewe vîr ra kerd. A xizanî û feqîrî ra na dewlemendîye dî. Xo ra cor kes nêşinasna, hendêk bîye qure, tenezul ra keye de çewt û rast nêbîyêne.

Çend serran ra pey menga nîsan a. Koyî hima vewre ra belekin ê. Wextê kengeran o. A roje, daya keyneke epey kengerî çînitbî. Kengerê rindî weçînay û vengda babîyê keyna û vat:

- Ti zanî. Keyna ma kengeran ra zaf hes kena. Nînan aye rê berê.

Babîyê keyna, torbeyê kengeran erzeno xo çele û kuweno raye. Bi kelecan o. Çimki hêdî nêzdîyê qesrê keynaya xo de yo. Keyna zî şebake ra babîyê xo vînena. Kincêkê dirnaye û lîşinî peradaye yê. Çend bê zerrî bo zî şina vernî û lew nana destanê babîyê xo ra. Halê yewbînî persenê. Kenya vana:

- Ti bi xeyr ameyê. Sebebê ameyîşî to çî yo?

Babîyê aye vano:

- Ti kengeran ra zaf hes kena. Maya to kengerî çînitî. Nê weçînay to rê erşawitî.

Keyna bi hêrs vana:

- Lo babo, kenger yeno mîyanê kaşan, werî heran û cehşan.

Kenger nê keyî de çi geyreno, qonaxê mîr û paşan?

Nê qisan ser o mêriko feqîrek mitûmat maneno. Şermayeno beno sûr û çirr. Kerdinê xo ra zaf poşman beno. Ahwa cewab dano:

- Wey keynaya min a malmîrati, ti neheyêka dewe bîya, lewîyaya bi şeker ra, bîya berbati. Wax, wax! Ti bîya leblebîya zaf-fîyati.

Babî bi vaj-vaj peynîya qisaya xo ano. Bi zerveşaye vano:

- Ez ha geyrena torbeyê xo, ez ko şirî keyeyê xo. Na quretîya ki ti kena, heran û cahşan de qet çinî ya!

Dara Hênî ra Mektube

Merheba, Mewsimê wisarî hame û varanê wisarî zî dest pêkerde. Daran pelê xu akerdê. Dorûverê ma bîyo şên û şênayî. Erd û koyan di çayir vejîyayo. Her ca bîyo kesk û zergun.

No wext de hawa pak û akerde beno. Zerrê merdimî zî bena pak. Yow cilan tenikon danû xu ra. Seke merdim tarî ra vejyeno roşnayî. Tîj zî vejyena roştê xu dana. Na keyfweşîyê ma tena semed wisarî nîya. Destê ma de yew rojname esto. Nameyê rojnameyî Newepel o. Zey hameyîşê wisarî zerrê merdimî weş keno û pak keno. Seke buya wisarî dano.

Wexto ke weş de vejîyayo. Raşt a, na xebate semedê şarê ma zaf çîyêko muhîm o. Ma zanî ke no zuwan qedexe yo. Zuwanê ma hetê vinbîyayîşî şino. Tena qalkerdiş bes nîyo. Gani nuştiş û wendiş zî bibo. Labelê kemonîyê ma zahf a. Ganî ma wayîrê nê zuwanî bivejîyê. Kes wayîr nêvejîyo vin beno, qedîyeno. Ma heme zanê ke şarê ma bindest o. Zaf zor û zehmet dîyo. No semed ra kirdkî ser o xebata ke yena kerdiş, gerek heme kes destek bibo, alîkarîyê xu bido. Wayîr bivejiyo. Ma vajî no rojnameyo qijkek û newe yo. Lazim o ke pîl bibo. Yan zî zey darêka teze wa. Ma zî aw bidê ci wa pîl bibo. Ma biwanê û bidê wendiş.

Çimkî bêaw bimano, bena zuwa û bena wuşke. Çimkî zuwan vîn bibo şar zî vîn beno. Şar vîn bibo, ma nêzanî ma kam ê. Şar pê zuwan beno şar. No gure milanê ma ser o yo. Ganî ma zuwanê xo ser o zaf bixebitîyê, wa aver bişêro. Bêveng mevinderê. Wa wisarê ma nêbo zimistan. Wa no Pelo Newe nêbo wuşk.

Ti wayîr nêvejî, o wayîr nêvejîyo, kom wayîr vejyeno? Ma mesulîyet ra nêremî. No raste-rast zuwanê ma yo. Zuwanê dayikê ma yo. Ma wayîr bivejî zuwanê kirdkî xelisêno. **Dara Hênî, 26.03.2011**

Enwer YILMAZ

Ehmedê Xasî û Şêx Mehmed Selîm

Xurşîd MÎRZENGÎ

Dewa Hezanî ra Mela Tehar, Ehmedê Xasî û Şêx Mehmed Selîm hunkufê jobînî yê. Têdir şî Bidlîs, Diyarbekir, ca û waranê bînan de wend û her hîrêyinan zî desturname girot. Badê girotişê desturnameyî, Mela Tehar şî vererocê Qerejdaxî, peyê deşta Heranî, dewa Brahîm Paşayê Milî de bî mela. Ehmedê Xasî şi Diyarbekir, Medresey Mesûdiye de bî dersdar û fitwadarê wîlayetê Diyarbekirî. Şêx Mehmed Selîm zî kewt herinda babîyê xwi Şêx Evdilqadirî û bî şêxê terîqete.

Lacê Mela Teharî Elî Çawîş wende yo û nameyê gîştanê xwi hemîne bi kurdî zano; ya qilîçe kamcu ya, eşede kamcu ya... Çîyo ke pîlanê yê, verê yê de qal kerdo, ê xeberî heme kerdê goşareyî û zey lefa mircanan kerrikê goşan û kulîneya vîrê xwi de nayê ro. Wexto ke ci rê lazim bibo, dostanê xwi ra vano.

Elî Çawîş çend serrî verê cû hame Stockholm, lacê xwi hete. Verî ra, seserran ra yo ke keyê ma dostê yewbînî yê. Xeynê na dostanîye zî, Elî Çawîş hevalê babîyê min ê eskerî yo. Min dedê xwi keyê keyna xwi de kerd meyman û min di kasetî fekê yê ra kerdî pirr.

Min rê qalê Seydayê Xasî kerd û va:

"Ez vîst û heştserre bîya, Ehmedê Xasî şi rehma Homayî ser. (1923 de hameyo dinya.)

Rezêkê Seydayî Gola Corîne de bî. Darê miroyan serê bendanê qeraxê rezî de, xecîkê yê zî cor, peyê rezî de bî. Xasî ra xebate nêhameyne. Rezê xwi ra hez kerdêne. Dewicanê ke Seydayî ra hez kerdêne, wextê birnayîş, piştiş û kendişê rezî de hetê yê kerdêne. Rey-rey zî pereyî dayne êrxatan û rezê xwi dayne kendiş. Tehlike û vaşê veradayey ke mîyanê rezê cê de zergûn bibîyne, yê bi xwi antêne yan zî eşêfe kerdêne. Nika zî rezê cî esto. Tornê yê awnênê te ra.

Zehfê heyatê Seydayî mîyanê rezê yê de derbas bî. Roca ke nêşîne hema-hema çinê bî. Şîyne peyê rezê xwi de nîştêne ro, kitabî wendêne. Weş dîyêne, heta ke şî rehma Homayî ser zî camikî (verçimikî; gözlük) nêday verê çimanê xwi. La wexto wendêne, camikî dayne verê çimanê xwi. Wextê yê zêde-zêde bibî, baş nusnayne. Destnuştişê yê zehf weşik bî. Rêzê destnuşteyê yê, zey lefanê mircananê binê qirika keyna û bûkan bî... Hem destnuştiş hem zî kitabê yê birarzayê cê Mela Arifî hete bî. Min bi xwi rocêke Mela Arifî ra persa. Min ra va: 'Ma tersê dewlete ra veyşnay. Ma va henêke şorê gerreyê ma bikerê, go dewlete ezyet bido ma...'

Di biray bî, nameyê birayê yê Mehemed bî. Homay tenê yew keyna da yê, bê aye tutî ci rê nêbî. Mîyanê Seydayê Xasî û Şêx Mehmed Selîmî weş bî."

Gama ke Elî Çawîşî na cumle va, henêke vatişî fekê xwi de cawitî... Kerd derg û va: "Miyanê Seydayî û Şêxî weş bî..."

Etîya de eysayne ke sistî mîyanê yîne de bibîya. Dima dewam kerd va:

"Seydayê Xasî û Şêx, şîne û ameyne pêhete. Wexto hewce bikerdêne, Şêx Mehmed Selîm bi Seydayî şêwirîyayne. Hetê zanayişê dînî ra zî Şêx bi Seydayî bawer bî û pê şêwirîyayne. Xwira Şêx nişkayne bê Xasî îdare bikero. Kurmê Xasî hameyne ci. Wexto kurmê Xasî bihameyne ci, yew mirîd şirawitê dimayê ci û ardêne xwi hete. Çunkî Şêx nêşkayne tam heqê gelş û teşqeleyanê mîyanê şarî û fitwayanê şerîetî ra vejîyo. Seydayê Xasî şîne, fitwa dayne û safî kerdêne.

Mezelê Ehmedê Xasî - Hezan/Licê

Warê fitwaya şerîetî de, Seyda zanaye bi. Çi rey binê çîke de nêmendêne...

Di herêmey ma de, ne şêx û ne mela bibî ke di vatişan verê Seyday Xasî de vaco. Kes nişkayne. Odaya ke o ewca bîyne, yê bînan veng nêkerdêne, goştarîye kerdêne. Mela û şêxanê wîlayetê Diyarbekirî zanayne Xasî xas o. Vatişo ke o vaco, kerraya şikênayişî nîya, rukn o rukn! Hurmetê şêxan û melayanê kirdan ci rê bibî. Ziwanê heqî zî û yê dewlete (yanî osmankî) zî baş zanayne.

Wexto çîke biqewmîyayne, Şêx Mehmed Selîmî vatêne: 'Şorê veyndê Xasî!'

Wexto Şêx Seîd hame Hezan verê Mehmed Selîmî, Şêx Selîmî şirawit dimayê pîlanê mirîdanê xwi ke bi înan bişêwirîyo. Înan ra yew zî Mehmed Keyayê Kerwesî bi. Wexto Mehmed Keya yeno reseno Hezan, serê reyirê xwi de, ewilî şino Seydayê Xasî hete. Hawnêno, Seyda fekê eywane de rûnişto û waneno. Mehmed Keya silam ro ci dano:

- Selamuneleykum, Seyda.

Xasî vano:

- Eleykumselam, Keya.

Mehmed Keya vano:

- Seyda... Vanê, Şêx Seîd Efendî hamewo, Şêx Mehmed Selîmî hete wo. Şêxî şirawito dimay min. Ez o şorî Dîwan. La wexto ez keye ra veciyawa heya tîya, ez di mîyanê xişûşan de wa... Ez nêzana, wexto ez biresî dîwan, ez o ewil şorî destê Şêx Seîd Efendî yan yê Şêx Selîmî?

Seydayê Xasî vano:

- Helbet yê Şêx Seîd Efendî. Ew pîltir o.

Mehmed Keya xatir Seydayî ra wazeno. Şinê welaqanê xwi teslîmê xulaman kenê û vecênê dîyar, kunê zereyê dîwanî. Şêx Seîd û hevalê xwi dîwan de yê. Mehmed Keya û yê ke tedir ê, ewilî şinê destê Şêx Seîdî, dima ra zî şinê destê Şêx Mehmed Selîmî miç kenê û cayê xwi de nişenê ro.

Bado ke Şêx Seîd û hevalê xwi wirzenê, Şêx Mehmed Selîm Mehmed Keyayî ra perseno, vano:

- Çi rê ti ewil şî destê Şêx Seîdî?

Mehmed Keya vano:

- Şêxê min, min nêzanayne ez o ewilî şorî destê kamî... Serê reyirî de, ez şîya Xasî hete û pê şêwriyawa. Yê min ra va, şore destê Şêx Seîdî Efendî.

Ena mesela ser o Şêx Mehmed Selîmî surgunê Xasî vet. Ew surgunê dewa cîrane, Firdêsî kerd. (Firdês, nêzdîyê Hezanî de dewêka Licê ya. Dewlete nameyê ya kerdo "Ziyaret".)

Badê ke di serrê Xasî Firdês de qedîyay, Şêx Selîmî hewnîya bê Xasî nêşkeno îdare bikero... Gelş û teşqeleyî bê Xasî safî nêbenê. Şêx fitwadar nîyo, nêşkeno fitwa bido. Yê ke yenê Şêxî hete, bi qey fitwa yan çîkey şerîetî yenê, ew mecbur maneno, yan ê merdiman şiraweno Firdês, yan zî yewî şiraweno Firdês û Xasî ano Hezan xwi hete. Peyina peyine, Şêx mecbur mend, Xasî rê efû vete û merdimî bi heranê yînan şirawitî Firdês û keyê Seydayî tepîya ard Hezan. Seyda ancî resa rez, miroyêre û hengurey xwi...

Alimêkew wayirê kitaban, kitabê Sadîyê Şîrazî û Hafizî verê destê yê de, bi wendişê kitaban wa mijûl, nameyê cê qesranê Îstanbulî (Stenbolî) û padîşahan de bîbî, bi zanayîşê xwi eywana padîşayî de cubeyê Şêxulîslamî tera vetbî û zey fîlozofêk hameyne naskerdiş. La bêwayir!... Yo bîn zî, wayirê çend cênîyan, dewan, gayan û gamêşanê cite, sofî û mirîdan bi. Vîşterayê kelî û kelinceyê qurbanî hameyne fekê beyrayê yê. Şimşêrê hîmmetî destê yê de..."

Rehma Homayî ro wirdîne bo zî.

Ferhengek

akerde: açık
amade (n): hazır
amadekar, -e: hazırlayan
amadekerdox, -e: hazırlayan
awe (m): su
bale (m): dikkat
bineyna: biraz daha
camêrd (n): adam; erkek
cinî (m): kadın
dewe (m): köy
dezgeh (n): 1) kurum, müessese 2) **tezgâhseba**: için, yüzünden, dolayı, ötürü, nedeniyle, sebebiyle
doman, -e: çocuk
embaz, -e: arkadaş
heval, -e: arkadaş
hîkaye (m): hikaye; öykü
hişyarbîyayîş: uyanma
hûmare (m): sayı
huyayîş (n): gülme
kek (n): ağabey
kêna (m): kız
la: ama; fakat
labelê: ama; fakat
laj (n): oğlan
mesihî, -ye: Hıristiyan
mintiqa (m): bölge
musayîş: öğrenme
nuşte (n): yazı; makale
nuştiş (n): yazma
nuştox, -e: yazar
perwerde (n): eğitim
pêt, -e: sıkı
pîroz, -e: kutsal
pîrozkerdiş (n): kutlama
pit, -e: bebek
pîyabîyayîş (n): birlik
qeçek, -e: çocuk
qedexe: yasak
rewşe (m): durum
reyde: ile
reyra: ile
rêxistine (m): örgüt
roşn (n): ışık, nur; aydın, aydınlık
roşnayî (m): aydın, aydınlık
roşnî (m): aydın, aydınlık
roşnîye (m): aydın, aydınlık
roşnvîr, -e: aydın
rûmet (n): onur
ser (n): üst
sere (n): baş
serek, -e: başkan
serekîye (m): başkanlık
serre (m): yıl
serrnewe (n): yılbaşı
şar (n): halk
şaristan (n): il, vilayet, kent, şehir
tebîet (n): tabiat; doğa
tut, -e: çocuk
versî (m): gölge
vîndî: kayıp
werd (n): yemek
werdiş (n): yeme
wisar (n): bahar
xurt, -e: güçlü

Not: Çekuyê makî (dişil) bi (m), çekuyê nêrî (eril) bi (n) îşaret bîyê.

rojnameyo kulturî yo 15 roje

NEWEPEL

01-15 nîsane 2011 Hûmare: 2 Vaya / Fîyat: 1 TL

Sahibi:
Dil, Sanat ve Kültür Derneği
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Bilal Zilan
Yayın Kurulu:
Sait Aydoğmuş, Ahmet Kasımoğlu, Neymetullah Gündüz

Editörler:
Roşan Lezgin
Bilal Zilan

Redaktör:
Roşan Lezgin

Adres:
Lise cd. 2.sk. Adalet apt. No:3
Yenişehir / Diyarbakır
Tel: (0 412) 223 03 69
newepel@hotmail.com
Baskı:
Furkan Matbaası, Lise cd.
Yenişehir / Diyarbakır

Eşqêko Masum û Vîstikêka Tarîxî

Çîyê tewr verênî, çîyê destpêkî caran vîrê merdimî ra nêşinê. Kamî eşqê xo yê tewr verênî kerdo xo vîr ra? O eşqo masum, eşqo teze û xeşîm, eşqê qijekîye.

Esas, merdim vera her ceribnayîşê neweyî de tutêko masum o.

Û tay vîstikî estê heqîqeten tarîxî yê.

Dê hela xo rê biewnîn amadekaranê rojnameyê ma NEWEPELî ra.

Senî ke rojname makîneyê metbea ra vejêno, seke yew tut (qij, qeçek, gede, doman) bêro dinya, amadekarî wina bi çimêko masum û bi meraq ewnênê eserê xo ra.

Ma na vîstika tarîxî qeyd kerde.

Wa no heyecan gird bibo, mîyanê şarî ra, nesl ra nesl vila bibo, wa zerrîya ma hemîne vera na manzara de bipirto.

PANELE DAVET

DERHEQÊ TARÎX Û ZÛNÎ KIRDÛN DI PANEL

TARİH VE DİL BAĞLAMINDA ZAZALAR

Roja 2 nîsane 2011, saete 13.30 de Duzaxac de Salona Merkezê Kulturî ya Beledîye de bi sernameyê "Derheqê Ziwan û Tarîxê Kirdan de" panelêk yeno viraştene. Panel de **M. Malmîsanij** û **Wisif Zozanî** qisey kenê.

Şaîrê Çewlîgî Newzat Valerî ra DEJÊ NIMITEYÎ

Şenik nîyo derdê heskerdena to, zaf giran o.

Ax, zerrbesteyê to ya ez, bindestîye de hal çi yeman o!

* * *

Kitab di qismî yo. Qismo yewin bi sernameyê "**Dejê Nimiteyî**", qismo dîyin zî bi sernameyê "**Derdê Dinya**" kitab de ca girewto. Her qisim de des şîîrî estê.

Xususîyetê şîîranê Newzatî ra çîyo tewr muhîm no yo ke fekê mintiqaya xo de rike nêkerda, xo mîyanê sînoranê fekê dewa xo yan zî mintiqaya xo de xo heps nêkerdo. Bi ziwanêko fesîh, sade la hende zî nêzdîyê standardî nuşto. Bi no qayde xîtabê heme kirdan kerdo.

Şîîrê şaîrî, zafane haletê ruhîyeya emrê hîrisserrîye nîşan

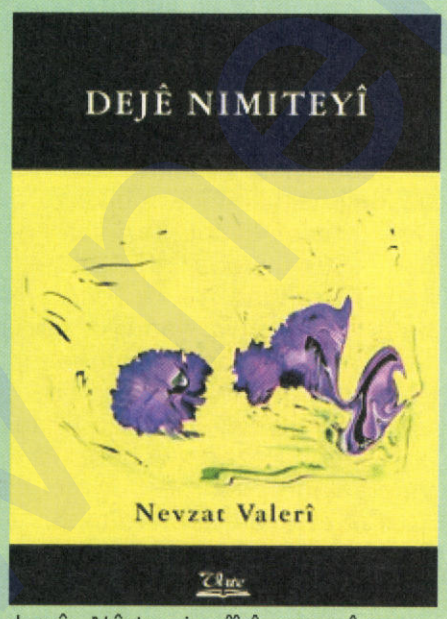

danê. Nê tewir şîîrî, yan zî no haletê ruhîye, xo romantîzmê pembe yê ciwanîye ra xelisnayo la hema nêresayo dersayîşê emrê çewresine.

Heme şîîrê ke kitab de yê, seba edebîyatê kirdkî dewlemendîyêka başe xo reyde anê. Esas, edebîyatê ma de sey rengînîya nimûneyan yan zî ma vajin şîîre de seba temsîlkerdişê şaristananê kirdan, şîîrê Newzat Valêrî muhîm ê. Labelê ez vana qey çîyo tewr muhîm, agêrayîşê bi ziwanê xo yo. Çunkî Newzatî verî bi tirkî şîîrî nuştêne. Yew kitabê ey bi tirkî weşanîyabi û ey yew xelate zî girewtbî. La agêra bi ziwanê xo ser. No agêrayîş tesadufî nîyo, bi şuûr o, bi zanayîş o. Na nuqta zaf muhîm a.

Wa şarê ma rê xeyrên bo, pîroz bo. Ma hêvîdar ê ke şaîrê ma ne eşkera û ne zî nimite qet nêdejo û hema bi zaf eseranê bînan ma şa bikero.

NAMEYÊ HEYWANAN

Amedekar: Roşan Lezgîn

Not: Nameyê makî (bi tirkî: dişil) bi (m), nameyê nêrî (bi tirkî: eril) bi (n) îşaret bîyê.

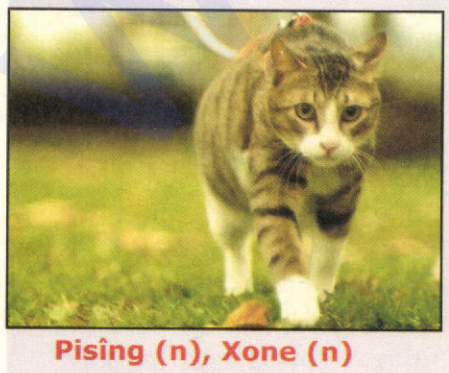

Pisîng (n), Xone (n)

Pisînge (m)

Leyîr (n) / Leyîre (m)

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: Ehmedê Dirihî

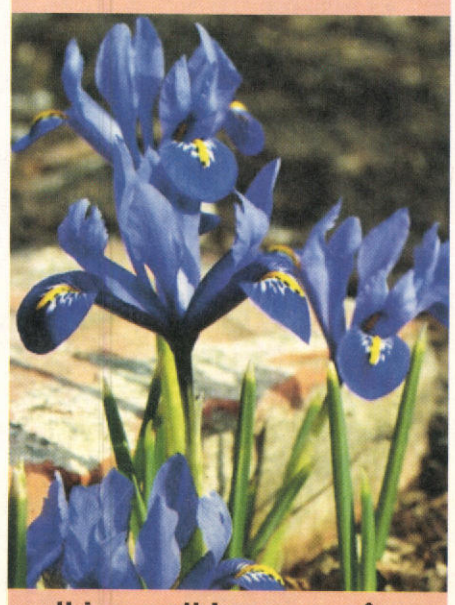

gulbiza, gulbizaya mazêran, gulgeje, karzî, keçkure, kolbiza, kolpize, kulbizike, vaşo korek, vila newrozî, vilika heşan

Kurmanckî: bilbizêk, gulsosin, helale, pelezê, pirpizêk, pîspizêk
Soorankî: sosina gelekreng, sîsin, şînala
Gorankî: çermigzemeq, gulale newroze, helale, zemeqçerme
Latînkî: Iris
Tirkî: iris, kurt kulağı, navruz, nevruz çiçeği